

☆گردآورنده: عارف محمدی☆

برنامه ویژه مدرسه یا طرح بوم چیست؟

مناطق مختلف محیط‌های زندگی متفاوتی را ایجاد کرده‌اند و بدیهی است که مدارس شرایط مختلفی داشته باشند. یک برنامه جامع و واحد آموزشی هر چه قدر که هم که خوب و عالی تنظیم شود، ممکن است برای یک مدرسه کامل نباشد. طرح بوم یا برنامه ویژه مدرسه، به منظور تکمیل محتوای آموزش رسمی به وجود آمده است.

اگر می‌خواهید بدانید طرح بوم چیست و چگونه می‌توان از آن برای بهبود وضعیت آموزشی مدرسه استفاده کرد، در این مقاله با ما همراه باشید.

بوم چیست؟

بوم یا برنامه ویژه مدرسه به این معناست که مدیریت، شورا و معلمین مدرسه اجازه دارند که بخشی از زمان تعیین شده برای آموزش رسمی مدرسه را با توجه به صلاحدید خود، به آموزشی جدا از آموزش رسمی اختصاص دهند.

این برنامه به آن‌ها اجازه می‌دهد موضوع انتخاب کنند، محتوا ارائه دهند، مواد آموزشی تولید نمایند، معلم انتخاب کنند، ارزشیابی کنند و کارنامه صادر کنند! به طور کلی آن‌ها جایزند تا در کنار آموزش رسمی مدرسه، یک برنامه آموزشی ویژه برای مدرسه خود طراحی کنند و به دست اجرا بیاورند.

البته این طرح، به معنای این نیست که مدارس می‌توانند حرکتی جدا از برنامه‌ی تعیین شده‌ی آموزش پرورش داشته باشند.

دلایل ایجاد طرح بوم چیست؟

سه دلیل وجود داشت تا برنامه ویژه مدرسه به وجود بیاید:

ارتقای سطح علمی

قبل از اینکه برنامه ویژه مدرسه به وجود بیاید، برنامه‌های درسی شامل دو سطح ملی و استانی بود. کتاب‌های درسی برنامه‌ها تبیین می‌شد. وقتی که برنامه درسی استانی مثل کتب استان شناسی به

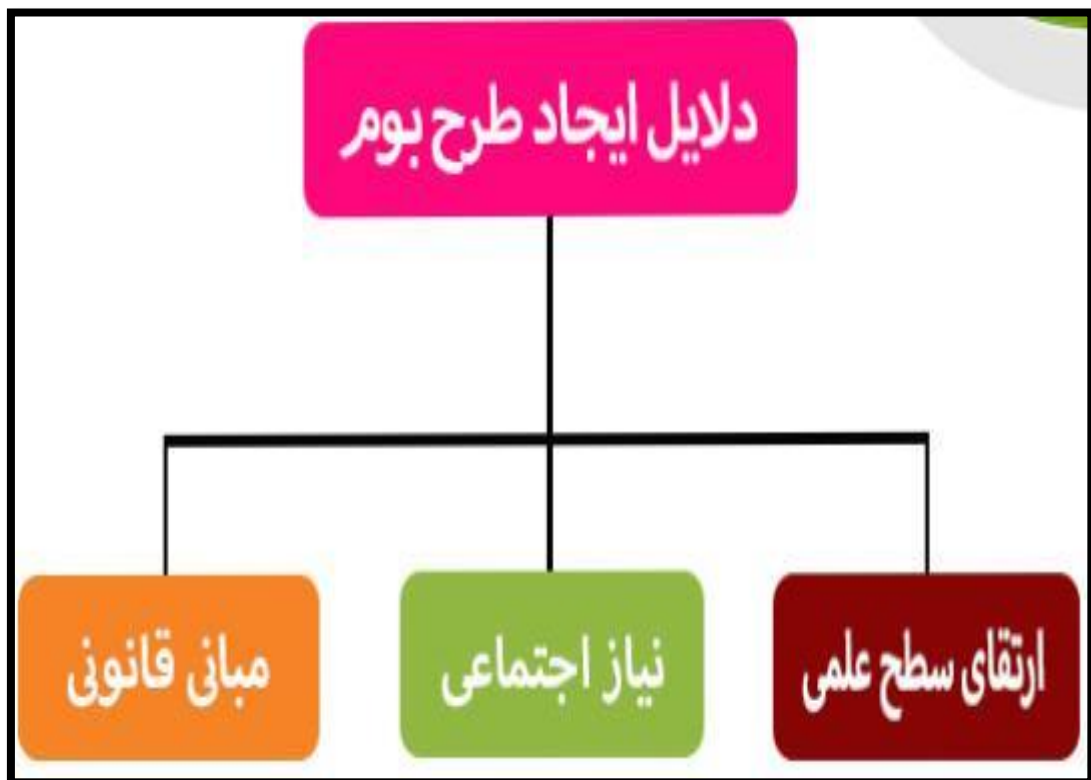
سیستم آموزشی کشور اضافه گشت، نتایج خوبی در زمینه بالا رفتن سطح علمی دانش آموزان مشاهده شد.

با توجه به این تجربه مثبت به اضافه‌ی تجربیاتی که از نمونه‌های اجرا شده در مدارس به دست آمده بود، امید می‌رفت از لحاظ علمی پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای مشاهده شود. به این طریق، برنامه‌های آموزشی به سه سطح ملی، استانی و مدرسه‌ای تبدیل شد.

نیاز اجتماعی

هر مدرسه بافت محیطی مخصوص به خود را دارد. با توجه به موقعیت‌های جغرافیایی و اجتماعی متنوعی که در سطح کشور شاهد آن‌ها هستیم این مسئله کاملاً قابل پیش‌بینی است. این که مدارس نسبت به هم تفاوت‌های فاحشی دارند را نمی‌توان نادیده گرفت.

یک برنامه آموزشی واحد هر چند کامل و جامع باشد نیاز به اندکی انعطاف دارد. قبل از مطرح شدن برنامه ویژه مدارس، نبود این انعطاف یک کاستی قابل تأمل بود که بعد از مطرح شدن این برنامه کم‌رنگ‌تر شد.

مثال‌های مختلفی در این زمینه می‌توان زد:

مدرسه‌های عشایر نشین را در نظر بگیرید که دانش آموزان علاوه بر برنامه آموزش ملی، باید تحت آموزش‌های محیطی نیز قرار بگیرند. دانش آموزان این مدرسه، نیاز به برنامه آموزشی‌ای دارند که بتواند تغییرات مثبتی در سبک زندگی آن‌ها ایجاد کند و زندگی را برایشان راحت کند.

خیلی از مهارت‌ها که در زندگی شهری به واسطه تکنولوژی و فناوری کمرنگ شده است، در زندگی روستایی و عشایری نقش مؤثری در کیفیت زندگی ایجاد می‌کند.

☆مدرسه‌ای را تصور کنید که در منطقه‌ای ضعیف از نظر اقتصادی قرار دارد

☆مدرسه‌ای که در شهر یا روستایی فاقد رونق اقتصادی قرار گرفته و به همین دلیل دارای دانش آموزانی با سطح مالی پایین است. این دانش آموزان، نیاز دارند تا تحت آموزش‌های ویژه‌ای قرار بگیرند تا بتوانند در آینده تحولی در سطح اقتصادی محله خود ایجاد کنند.

☆مدرسه‌ای را تصور کنید که مورد تهدید بلایای طبیعی خاصی قرار دارد. دانش آموزان این مدرسه نیاز به برنامه‌های ویژه‌ی پیشگیری و مقابله با بلایای طبیعی دارد. با این که در تمامی مدارس، آموزش‌های کلی ارائه می‌شود؛ این آموزش‌ها شامل تمامی حوادث مثل سیل، آتش‌سوزی جنگل‌ها، طغیان آب دریا، انفجار و ... نمی‌شود

☆مدرسه‌هایی که در بافت تاریخی یا جغرافیایی خاصی قرار دارند و از این جهت، مهم است تا آموزش‌هایی در رابطه با حفظ و نگهداری و انتقال هویت تاریخی و جغرافیایی محله و مدرسه خود ببینند

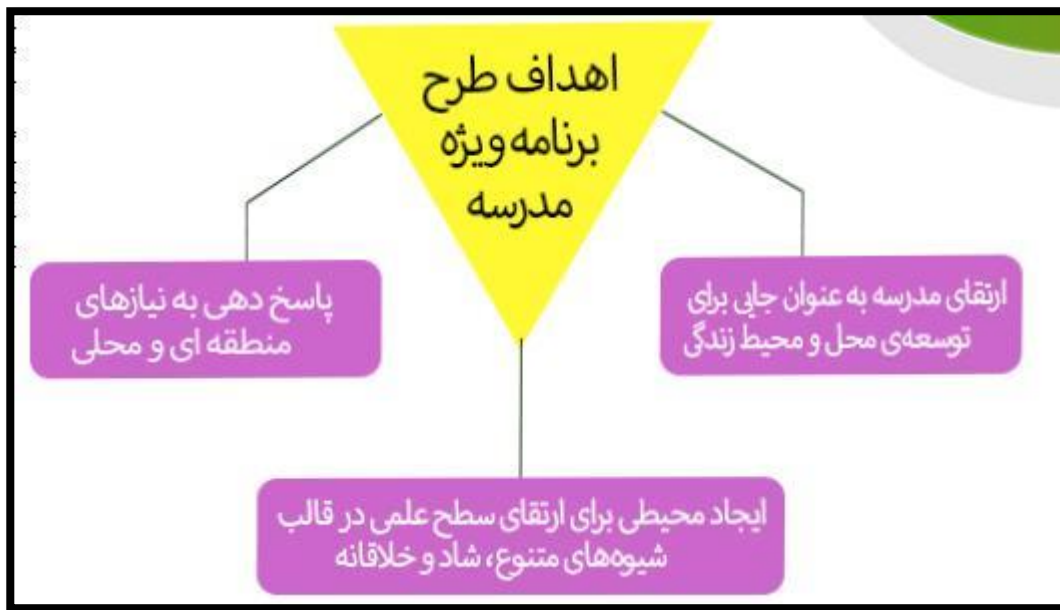
☆مدارسی که بنابر صلاحدید شورا، مدیریت، معلمین قصد پرورش مهارتی خاص در یک زمینه مانند تکنولوژی، فناوری و ... را در بین دانش آموزان دارند.

☆مدارسی که می‌خواهند به طور خاص و ویژه‌ای یک سری از رفتارهای اجتماعی را بین دانش آموزان تقویت کنند. مثلاً، بخواهند برنامه ویژه‌ای در رابطه با کاهش حجم زباله‌های محله و فعالیت‌های زیست محیطی داشته باشند و با آموزش‌های لازم دانش آموزان را برای این برنامه‌ها آماده کنند.

نیازهای اجتماعی خاص مدارس که مثال‌های آن در بالا ذکر شد، یکی از دلایل مهم ایجاد طرح بوم بود.

مبانی قانونی

ایجاد این طرح، در راستای راهکار 5-5 سند تحول بنیادین و بند 13-2 برنامه درسی ملی که بر اساس رویکرد فرهنگی تربیتی است، بر آموزش‌های مهارت محور و فعالیت‌های پرورشی تاکید شده است. اینکه بخشی از برنامه درسی باید در اختیار مدرسه قرار بگیرد.

اهداف برنامه ویژه مدرسه چیست؟

بر اساس دلایلی که منجر به ایجاد و تصویب طرح ویژه مدرسه شد، اهداف این برنامه را می‌توان موارد زیر برشمرد:

- پاسخ دهی به نیازهای منطقه‌ای و محلی
- ارتقای مدرسه به عنوان جایی برای توسعه‌ی محل و محیط زندگی
- ایجاد محیطی برای ارتقای سطح علمی در قالب شیوه‌های متنوع، شاد و خلاقانه

چقدر از برنامه آموزش رسمی به برنامه بوم اختصاص یافته است؟

مدارس تنها مجاز هستند تا ساعات مشخصی را به اجرای برنامه‌ی ویژه مدرسه در نظر بگیرند و در هفته دو ساعت را به این برنامه‌ها اختصاص دهند. از آنجایی که 30 هفته آموزشی وجود دارد، به طور کل، سالانه 60 ساعت به طرح بوم اختصاص داده شده است.

عوامل مدرسه می‌توانند به صورت منظم و هر هفته دو ساعت را به این طرح اختصاص دهند یا این که ساعات چند هفته را با هم جمع کنند و سپس همه را طی یک الی چند روز به صورت پشت سر هم اجرا کنند.

مدرسه مجاز است که ساعاتی غیر از ساعات مدرسه را برای این امر در نظر بگیرد. مثلاً بعدازظهرها و آخر هفته‌ها. به این شرط که مجموع ساعات اختصاص داده شده، از میزان ساعت مصوب یعنی 60 ساعت تجاوز نکند.

اختیارات مدرسه در اجرای برنامه ویژه مدرس

موضوع، هدف، عنوان، محتوای آموزشی، سرفصل‌های محتوایی و نحوه اجرا و ارزشیابی فعالیت‌هایی که در ساعت طرح بوم تنظیم و اجرا می‌شوند در اختیار عاملین مدرسه قرار دارد. البته انتخاب موضوع باید از بین موارد زیر انجام شود.

موضوعات قابل انتخاب باید تحت یکی از ساخت‌های شش گانه تعلیم و تربیت باشد:

☆ موضوعات اعتقادی، عبادی و دینی

☆ موضوعات اجتماعی و سیاسی

☆ موضوعات زیستی و بدنی

☆ موضوعات زیباشناختی و هنری

☆ موضوعات اقتصادی و حرفه‌ای

☆ موضوعات علمی و فناوریانه

تقسیم مسئولیت عاملین مدرسه در طرح بوم:

در این پروسه، مدیریت مدرسه، شوراها، معلمان، اولیا مربیان و دانش آموزان درگیر هستند. هر کدام از این افراد وظیفه‌ای بر عهده دارند:

مدیریت مدرسه:

مدیریت مدرسه شامل مدیر و معاونین مدرسه مسئولیت تنظیم و برنامه ریزی، سازماندهی، ایجاد هماهنگی، کنترل و نظارت و همچنین ارزشیابی برنامه‌ها را بر عهده دارند.

معلمین:

معلمین تحت آموزش‌های لازم در رابطه با نحوه اجرای این برنامه قرار می‌گیرند و در رابطه با انتخاب موضوع و طراحی و تدوین و سایر مراحل آموزش می‌بینند. سپس برنامه‌ها را طراحی کرده و در اختیار شورای مدرسه قرار می‌دهند.

شورای مدرسه:

شورا توسط مدیریت موظف به تهیه تقویم سالانه‌ی برنامه‌ها اقدام می‌کند. لازم به ذکر است که شورای مدرسه رکن اصلی اجرا است.

اولیا و مربیان:

نظارت و ارزشیابی مدرسه درباره اینکه طرح بوم را چطور اجرا کرده‌اند بر عهده اولیا و مربیان است.

دانش آموز:

تحت آموزش قرار می‌گیرد و در انتها آنچه را که فراگرفته است ارائه می‌دهد.

آیا ارزشیابی طرح بوم، بر معدل دانش امور تاثیر می‌گذارد؟

اول از همه باید مشخص کرد که این ارزشیابی چگونه انجام می‌شود. مبنای ارزشیابی در طرح ویژه مدارس، اعتماد به معلم، دانش امور و مدرسه است. تصمیم درباره اینکه ارزشیابی باید چگونه باشد کاملاً بر عهده مدرسه قرار دارد. دانش آموزان بعد از دریافت هر آموزشی باید آنچه را که فراگرفته‌اند ارائه دهند.

قرار نیست چیزی از او پرسیده شود یا تحت آزمون قرار بگیرد. این نوعی خودارزیابی است که تأثیر به‌سزایی نیز در سطح یادگیری دارد. به این صورت دانش آموزان تشویق می‌شوند تا بیشتر یاد بگیرند. یک کارنامه جدا برای طرح بوم در نظر گرفته می‌شود. و عملکرد دانش آموز در بخش‌های مختلف این برنامه در این کارنامه ذکر خواهد شد.

این کارنامه، جدای از کارنامه درسی است. نتیجه نهایی این کارنامه، تحت عنوان درسی به نام برنامه ویژه مدرسه در کارنامه اصلی لحاظ می‌شود.

ارزشیابی عملکرد دانش آموزان

- 1 مبنای ارزشیابی در طرح ویژه مدارس، اعتماد به معلم، دانش امور و مدرسه است. تصمیم درباره اینکه ارزشیابی باید چگونه باشد کاملاً بر عهده مدرسه قرار دارد.
- 2 دانش آموزان بعد از دریافت هر آموزشی باید آنچه را که فراگرفته‌اند ارائه دهند این نوعی خودارزیابی است که تأثیر به‌سزایی نیز در سطح یادگیری دارد.
- 3 یک کارنامه جدا برای طرح بوم در نظر گرفته می‌شود و عملکرد دانش آموز در بخش‌های مختلف این برنامه در این کارنامه ذکر خواهد شد. این کارنامه، جدای از کارنامه درسی است.

نظر مدیران و معلمان مدارس در رابطه با طرح بوم:

طرح بوم طرحی است که اگر اجرا شود و البته به درسی اجرا گردد، نتایج درخشانی را به همراه خواهد داشت. طی نظرخواهی از مدارس که این طرح را به دست اجرا گذاشته‌اند درباره این طرح نظراتی جمع‌آوری شد که شنیدن آن‌ها اهمیت این طرح ویژه را نمایان می‌کند.

نتایج این نظرسنجی را می‌توان به صورت خلاصه این‌چنین بیان کرد:

”مدرسه فقط مکانی برای آموزش کتاب‌های درسی نیست؛ بلکه باید به آموزش مهارت‌ها نیز توجه ویژه‌ای شود و از آنجایی دانش‌آموزان هر مدرسه با توجه به شرایط محیطی نیاز به یک سری مهارت‌ها دارند، این طرح نتایج مثبتی به بار آورده است.

بسیاری از معلمان و مدیران اعتقاد دارند که طرح بوم به حدی می‌تواند مؤثر باشد که باید از اختیاری بودن دربیاید و نوعی برنامه اجباری برای تمام مقاطع تحصیلی باشد.